

Profesijná etika a perspektívy jej rozvoja

Potreba riešenia aktuálnych filozofických a etických problémov profesijnej etiky, kde dochádza k interakcii odborníkov z rozličných oblastí poznania a praxe, sa javí stále dôležitejšou. Profesijnej etike sa v minulosti v stredoeurópskom priestore venovala pomerne malá pozornosť. V poslednom období sa Inštitút etiky a bioetiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove snaží vyplniť túto medzeru a v rámci svojho vedeckého výskumu sa jeho členovia zaoberajú filozofickými otázkami profesijnej etiky v stredoeurópskom regióne.¹ Spo-

mínanej problematike bola venovaná aj 14. medzinárodná konferencia cyklu „Etické myslenie minulosti a súčasnosti“, ktorá sa uskutočnila v dňoch 20.-22. mája 2014 v kúpeľoch Vyšné Ružbachy pod názvom *Profesijná etika a perspektívy jej rozvoja*.² Organizátormi konferencie boli Inštitút etiky a bioetiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity a Centrum bioetiky UNESCO na Prešovskej univerzite v Prešove.

Konferencia sa zamerala na hľadanie odpovedí týkajúcich sa budúcnosti profesijnej etiky, riešení teoretických, ako aj praktických otázok a problémov mnohých profesií. Súvisí to aj s dyna-

1 Príkladom je komparatívna monografia Gluchman, V. – Kalajtzišis, J. – Komenská, K., *Profesijná etika v krajinách V4*. Prešov, FF PU 2013.

2 Medzinárodná konferencia je súčasťou riešenia projektu „Stav a perspektívy profesijnej etiky“ (APVV-0432-10).

mickým vývojom, ktorým prechádzajú krajiny Európy i sveta v dôsledku ekonomickej a finančnej krízy. Viacerí túto krízu považujú predovšetkým za krízu morálnu, v mnohých prípadoch ju chápu aj ako dôsledok zlyhania profesijnej etiky. Príspevky ponúkali rozmanité odpovede týkajúce sa filozoficko-etických otázok ďalšieho rozvoja profesijnej etiky, sociologickej analýzy profesijnej etiky na Slovensku, v Európe a vo svete, prípadne etických kódexov, ich miesta a významu v spoločnosti. Venovali sa aj etickým a morálnym aspektom učiteľskej profesie, výchovy a vzdelávania, sociálnej práce, manažérskej etiky a ďalším. Podobne boli zaujímavé aj príspevky venované problémom lekárskej a ošetrovateľskej etiky.

Počas plenárneho rokovania s príspevkom *Profesijná etika a perspektívy jej rozvoja* vystúpil Vasil Gluchman (FF PU Prešov), ktorý zdôraznil, že cieľom ďalšieho rozvoja profesijnej etiky (nie len na Slovensku) by na jednej strane mala byť širšia a na strane druhej užšia spolupráca teoretikov a praktikov. Zdôrazňoval jednak aktívnejšiu spoluprácu všetkých zainteresovaných, avšak s lepším vzájomným pochopením snáh teoretikov, ako aj praktikov. Výsledkom spolupráce by nemala byť iba ďalšia formalizácia profesijnej etiky, teda prvoplánové vytváranie etických kódexov pre potreby budovania imidžu profesie. V prvom rade by sa malo všestranne obnoviť úsilie rozvíjať profesijnú etiku ako etiku práce a etiku vzťahov, pretože celá profesijná etika sa vo svojej podstate zakladá predovšetkým na vzťahu príslušníkov profesie k prá-

ci a jej kvalite a na vzťahu k ľuďom, či už v pozícii klientov, kolegov, nadriadených alebo podriadených.

Ján Kalajtzidis (FF PU Prešov) vo svojom príspevku *Metodologické perspektívy profesijnej etiky* kritizoval obmedzené chápanie profesijnej etiky v dostupnej odbornej literatúre. Konštatoval, že mnohí autori redukujú profesijnú etiku na jej normatívny aspekt – na úkor axiologického a implementačného aspektu, čo často vedie k stotožňovaniu profesijnej etiky s deontológiou. Prihováral sa za vznik hybridných etických teórií, ktoré by dokázali riešiť aj ostatné aspekty profesijnej etiky.

Na konferencii mala najbohatšie zastúpenie sekcia lekárskej etiky, v ktorej Viera Bilasová (FF PU Prešov) konštatovala, že otázky etickej medicíny ako súčasť profesionality posúvajú problematiku medicínskej etiky ku skúmaniam spojeným s kvalitou medicínskej praxe a zdravotnej starostlivosti. Autorka uviedla, že väčšina lekárov pozná etické regulatívy a akceptuje ich význam pre svoju prácu. Aj napriek tomu sú však v praxi evidentné rôzne podoby prístupu k etickým kódexom či k práci etických komisií. Podľa autorky je etický kódex vnímaný skôr ako (formálna) súčasť pracovno-právnych predpisov, ktoré sú doplnené aj etickým záväzkom vyplývajúcim zo stavovskej príslušnosti, avšak v praxi sa nestal štandardom ako súčasť internalizácie etických noriem, ktoré sú inherentnou súčasťou medicínskej profesie.

Hana Hobzová (LF MU Brno) poukázala na to, že hoci rešpekt k autonómii

je jedným zo štyroch princípov lekárskej etiky, pacientom detského veku chýba autonómia slobodnej voľby, ktorá je v ich prípade nahradená rozhodovaním ich zástupcov, najčastejšie rodičov. Avšak niekedy sú subjektívne záujmy zástupcov v nesúlade so štandardom najlepších záujmov dieťaťa, poprípade s objektívnymi medicínskymi faktami, predkladanými lekárom. Podľa autorky by rešpekt k autonómii detského pacienta mal mať svoje miesto v niektorých medicínskych odboroch. Primeranosť rešpektujúceho postoja ošetrojúcich osôb by mala byť vždy znovu reformulovaná vzhľadom k stupňu bio-psycho-sociálneho vývoja detského pacienta. Podobne Jana Hořínková (LF MU Brno) vo svojom príspevku hľadala odpoveď na otázku, do akej miery je reálne za všetkých okolností rešpektovať autonómiu v liečbe psychicky chorých ľudí. Autorka tvrdila, že síce treba rešpektovať autonómiu jedinca, avšak vo veľmi výnimočných prípadoch je eticky prijateľné, aby princíp beneficencie prevážil princíp autonómie. Narušenie autonómie je tak možné chápať ako cestu k jej novému vytvoreniu. Mentálnym postihnutím ako etickým problémom, ktorý je založený predovšetkým na obmedzených intelektuálnych a kognitívnych schopnostiach ľudí s mentálnym postihnutím, sa zaoberala Júlia Klembarová (FF PU Prešov).

Stefan Konstańczak (Uniwersytet Zielona Góra) venoval pozornosť lekárske etickým kódexom v kontexte poľskej filozofie medicíny. V minulosti patrila medzi závažne otázky filozofie medicíny napríklad aj možnosť žien

študovať medicínu, ich schopnosť zachovať lekárske tajomstvo a podobne. Za dôležitý aspekt S. Konstańczak považoval skutočnosť, že v rámci filozofie medicíny sa už v minulosti rozvíjali koncepty zdravia a choroby i problémy prevencie, riešili sa otázky zastavenia útrpnej liečby a podobne. Na niektoré podoby prevencie, kritické prehodnotenie ich úloh a zmyslu v procese aktivizovania pacientov, ktorí by sa mali podieľať na zachovaní svojho vlastného zdravia a zodpovednosti zaň, upozornila Katarína Komenská (FF PU Prešov). Cieľom príspevku Evy Smolkovej (FiÚ SAV Bratislava) bolo načrtnúť rolu a hodnotové aj morálne atribúty výkonu jednotlivých profesií v zdravotníctve, upozorniť na ich fungovanie, špecifiká a možnosti presadzovania hodnotových a morálnych princípov v ich rámci.

Cieľom vystúpenia Davida Černého (AV ČR Praha) bolo podrobiť kritike filozofickú koncepciu smrti a ukázať, že rozlišovanie medzi smrťou osoby a smrťou ľudského biologického organizmu je chybné. Adam Doležal (AV ČR Praha) vo svojej prezentácii nastolil otázku, či v súvislosti s novými výzvami obstoja tradičné etické kódexy odvodzujúce svoje historické korene od Hippokratovej prísahy. Podľa jeho názoru je totiž zrejme, že rozvoj medicíny prináša nové morálne i etické otázky.

Marta Gluchmanová (FVT Prešov) v sekcii učiteľskej etiky poukázala na aktuálne etické a morálne aspekty školstva na Slovensku – a v rámci neho aj na postavenie učiteľskej profesie. Konštatovala, že profesijná učiteľská etika

môže byť nápomocná pri predchádzaní mnohým etickým a morálnym problémom v každodennej práci učiteľa. Grzegorz Grzybek a Agnieszka Bielaková (Uniwersytet Rzeszow) prezentovali názor, že učiteľ má vo svojej práci presadzovať základné humánne hodnoty. Spor o gender je podľa nich predovšetkým normatívnym, až potom axiologickým problémom. Zastávali názor, že v genderovom konflikte sa síce často dostávajú do popredia iné aspekty, no učiteľ musí zaujať jasné stanovisko a hájiť hodnotovú podstatu svojho povolania.

Gabriela Platková Olejárová (FF PU Prešov) sa venovala vybraným výsledkom sociologického prieskumu, ktorý sa zaoberal stavom akademickej etiky na vybraných vysokých školách na Slovensku. Autorka skúmala postoje učiteľov k akademickej etike, pričom zdôraznila, že výsledky ukazujú, že učitelia síce obecnne poznajú princípy akademickej etiky, no nie všetci respondenti odpovedali kladne na otázku, či majú dosta-

tok informácií, ako riešiť etické dilemy vo svojej profesii. Autorka hájila stanovisko, že akademická etika má byť súčasťou odborného profesijného vzdelávania a profesijných úloh každého vysokoškolského učiteľa – predovšetkým kvôli jeho vplyvu na uspokojovanie potrieb a záujmov spoločnosti (sociálny rozmer akademickej etiky). Pokusom o zhodnotenie možných perspektív etickej výchovy tvárou v tvár niektorým významným spoločensko-kultúrnym zmenám západného sveta, ktoré sa odohrali za posledné desaťročia (v „ére prázdnoty“), bol príspevok Ondřeja Lehkého (1. LF UK Praha).

Takmer 50 účastníkov konferencie a ich vystúpenia potvrdili, že profesijná etika sa v súčasnosti stáva veľmi dôležitou disciplínou pri hľadaní odpovedí na otázky, ako skvalitniť pracovný výkon, zvýšiť odbornosť, ale aj úroveň medziľudských vzťahov v rámci pracovnej činnosti. Pevne veríme, že aj táto konferencia významne prispela k rozvoju profesijnej etiky v krajinách V4.

Marta Gluchmanová – Eva Demjanová